

Publicacions científiques, l'accés obert i l'avaluació de la recerca

RACAB: 30/5/2019

L'accés per internet i la digitalització de les publicacions científiques permet un accés obert (OA) a qualsevol persona interessada. La complexa situació oberta –que ha de fer front al pagament per accedir als resultats d'una recerca finançada amb diner públic, als costos de publicació, a la qualitat de les publicacions i a la transparència– genera situacions complexes amb diverses solucions i opinions a les quals cal fer front. La RACAB vol contribuir a clarificar el debat.

La publicació de la ciència està experimentant una transformació profunda amb l'ús sistemàtic de publicacions digitalitzades i d'accés per la xarxa. La pràctica totalitat de les revistes científiques són actualment accessibles per internet facilitant en gran manera la seva consulta per part dels investigadors i qualsevol persona interessada. Però aquest accés pot estar barrat per la necessitat de pagar una subscripció a la revista. Aquesta política segueix la regla de les revistes de fer pagar pel que costa una publicació quan es feia l'edició en paper. Un nou tipus de publicació científica va aparèixer a partir dels anys dos mil que no té versió en paper i que és d'accés obert sense pagament de subscripció. Certament qui vol publicar en aquestes revistes ha de pagar una certa quantitat (*article processing charge, APC*) que amb el temps ha anat fent-se molt significativa.

L'edició

Aquest desenvolupament lligat a l'extensió de la publicació científica per la xarxa van acompanyats per la progressió en el nombre d'articles publicats, que es calcula al voltant del milió anual en més de vint-i-cinc mil revistes. És una activitat essencial pel bon funcionament de la ciència i un negoci important, que ha estat calculat superior en

volum econòmic al de l'edició de productes musicals. A diferència d'aquests darrers, els editors de les revistes són molt variats, tradicionalment eren les societats científiques però actualment són de forma majoritària companyies algunes de les quals són un petit nombre (tres o quatre) de multinacionals potents.

Els reptes

Per a la publicació de revistes hi ha una sèrie de reptes que inclouen la qualitat del que es publica, que ha estat tradicionalment avaluat mitjançant la revisió per pares, però el nombre de revistes fa que sigui complicat disposar sempre de les revisions adequades. Un altre dels reptes prové de l'ús d'indicadors lligats a les publicacions per l'avaluació de la qualitat de grups de recerca, investigadors i centres. Han aparegut diferents tipus d'índexs, en particular l'anomenat índex d'impacte que es basa en el nombre que un article és citat. La importància d'aquests índexs pels investigadors en molts països pot ser determinant en la forma com es publica i on es publica alterant la finalitat mateixa de les publicacions científiques. És un factor important en algunes de les actuals tendències que inciten a males pràctiques dels investigadors.

La recerca pública

En aquestes circumstàncies alguns finançadors de la recerca han proposat que els resultats de la recerca que ells financen es publiqui en condicions d'accés obert. L'argument que avancen és que creuen que aquests resultats han de beneficiar el nombre més gran possible d'investigadors i per tant no hi ha d'haver obstacles causats pel pagament de subscripcions per accedir-hi. La tensió entre aquells que pressionen per un accés obert, els gestors de les revistes i els investigadors és una de les raons de les actuals discussions. Per a regular aquesta situació, les entitats finançadores de la recerca han signat un pla, l'anomenat Pla S, per convertir les revistes en Accés Obert a curt termini, que ha encès moltes alarmes.

El debat a la RACAB

La Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona pot tenir un paper a jugar en la reflexió sobre aquest conjunt de qüestions, per aquest motiu el 30 de maig del 2019 va organitzar una primera taula rodona amb el títol «*Open Access. Present and Future*»,

de la qual en trobareu un resum en aquest [enllaç](#). Qui paga les despeses? la situació de pagament doble (subscripcions i APC), l'existència de revistes híbrides (accés obert amb pagament dels autors o accés només per subscriptors) i les propostes de diferents tipus d'accés obert són algunes de les qüestions actuals que han estat discutides.

Les conclusions

Les presentacions del debat van portar a concloure que la publicació dels resultats de la recerca és una etapa essencial en l'activitat científica i com a tal cal reflexionar en com compleix els seus objectius en el futur dominat per l'extensió de tecnologies de comunicació digitals. La confiança en el contingut de les publicacions és un factor clau en el funcionament del sistema científic. En aquest context cal revisar el funcionament del sistema de revisió per pares i que és una responsabilitat de tots i en particular de la comunitat científica. D'una altra banda, els nous sistemes d'arxiu dels resultats de la recerca ofereixen noves possibilitats de presentar i comentar resultats, que cal explorar.

Les revistes científiques hauran de revisar els seus models de negoci i en particular aquelles revistes que depenen de societats científiques. Cal definir clarament com es defineixen i es financen els diferents tipus d'accés obert a la publicació i les seves conseqüències pel sistema científic en el seu conjunt. Les biblioteques universitàries haurien de desenvolupar funcions per secundar sistemes d'emmagatzematge de dades i publicacions i per orientar els investigadors a l'hora de publicar els seus resultats.

La comunicació dels resultats de la recerca a la comunitat científica, als possibles usuaris industrials i al gran públic dona a la ciència part del seu sentit. L'anàlisi del contingut de les publicacions permet treure conclusions sobre la qualitat de la recerca que es du a terme. Ha estat demostrat que fer servir els índexs d'impacte calculats per les revistes com un instrument mecànic d'avaluació de la recerca i els investigadors porta a perversions del sistema i és un factor que impulsa a males pràctiques en la recerca.

Amb el mateix propòsit de clarificar l'accés obert a les publicacions científiques, la RACAB està organitzant una nova taula rodona sobre «*Science Evaluation*» de la qual aviat s'anunciarà la data i els participants convidats.